

DOI: <https://doi.org/10.54937/2026.9788056112410.41-48>

REFORMA ŠTÁTNEJ SPRÁVY NA STRÁNKACH VYBRANEJ DOBOVEJ TLAČE V ROKU 1927

THE REFORM OF PUBLIC ADMINISTRATION AS REFLECTED IN THE PRESS OF 1927

BENJAMÍN BRŇÁK

*Catholic University in Ružomberok, Slovakia / Faculty of Arts and Letters, Department of History
Hrabovská cesta 1B, 034 01 Ružomberok
Email: benjamin.brnak419@edu.ku.sk
ORCID iD: 0009-0002-4150-315X*

ABSTRAKT

Práca prezentuje kvalitatívnu analýzu novinových článkov slovenských politických periodík, denníka Slováka a Slovenského denníka, počiatkom roka 1927, so zreteľom na hodnotenie pripravovaného návrhu na reformu organizácie politickej správy. Cieľom práce je zmapovať vývoj názorov a očakávaní najvýznamnejších politických subjektov na Slovensku v skúmanom období – Hlinkovej slovenskej ľudovej strany a Republikánskej strany zemeľského a maloroľníckeho ľudu (agrárna strana), a vďaka tomu prehĺbiť porozumenie skúmanej problematiky a zároveň poopraviť niektoré príliš zovšeobecňujúce závery, ktoré sa vyskytujú v súčasnej odbornej literatúre. Práca postupne približuje otázku aktuálneho historiografického spracovania problematiky a následne predstavuje chronologický vývoj názorov na reformu verejnej správy z pohľadu dvoch politických periodík.

Kľúčové slová: *Krajinské zriadenie, Slováka, Slovenský denník, 1927*

ABSTRACT

This paper presents a qualitative analysis of newspaper articles from Slovak political periodicals, the daily Slováka and Slovenský denník, from early 1927, with a focus on the evaluation of a proposed reform of the political administration. The aim of the work is to map the development of the opinions and expectations of the most prominent political entities in Slovakia during the period under review – Hlinka's Slovak People's Party and the Republican Party of Farmers and Smallholders (Agrarian Party) and thus to deepen understanding of the issue under investigation and at the same time to correct some overly generalised conclusions that appear in the current specialized literature. The work gradually approaches the issue of the current historiographical treatment of the issue and subsequently presents the chronological development of views on public administration reform from the perspective of two political periodicals.

Keywords: *Regional administration, Slováka, Slovak daily newspaper, 1927*

ÚVOD

Reformou verejnej správy v roku 1927, na základe zákona o organizácii politickej správy č. 125 zo 14. 7. 1927, došlo k faktickému zániku župného zriadenia a jeho nahradeniu krajinským zriadením. Zák-

ladnou administratívnou a samosprávnou jednotkou sa stal územný celok označený ako krajina. Územie štátu sa rozdelilo na štyri takéto jednotky: Českú krajinu, Moravsko-sliezsku krajinu, Slovenskú krajinu a Podkarpatskú Rus. Reformou územie Slovenska prvýkrát formálne nadobudlo právnu subjektivitu, aj keď iba v rovine regionálneho celku s dominantným vplyvom centra [1]. Existencii krajinského zriadenia sa preto venujú viaceré odborné práce, najmä z oblastí dejín verejnej správy [1-5] a právnych dejín Slovenska [6-8], ale zmienky o ňom nachádzame aj v mnohých publikovaných syntézach Slovenských dejín [9-11]. Tento záujem je však vo väčšine prípadov okrajový, obmedzujúci sa dominantne len na deskripciu predmetného zákona. Okrem týchto prác, ktoré sa venujú krajinskému zriadeniu len okrajovo, existuje tiež niekoľko štúdií, kde vystupuje krajinské zriadenie ako predmet záujmu [12, 13]. Poskytujú preto výrazne komplexnejšie uchopenie problematiky, rozhodne však tému nevyčerpali.

Cieľom predkladaného príspevku je preto priblížiť polemiku, ktorá sa v čase formovania predmetného zákona odohrávala na stránkach politickej tlače na Slovensku, keďže podobná práca v súčasnosti absentuje.¹ Kritickou analýzou týchto tlačovín, denníka *Slovák* a *Slovenského denníka*, je možné odhaliť postupné formovanie názorov a očakávaní najväčších politických subjektov na Slovensku, Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (tlačový orgán – *Slovák*) a Republikánskej strany zemeľského a maloroľníckeho ľudu (tlačový orgán slovenskej vetvy agrárnikov – *Slovenský denník*²), na reformu verejnej správy, vďaka čomu je možné rozšíriť alebo poopraviť častokrát značne zovšeobecňujúce tvrdenia, ktoré sa vyskytujú v odborných prácach venujúcich sa krajinskému zriadeniu.

SLOVÁK A SLOVENSKÝ DENNÍK O REFORME ŠTÁTNEJ SPRÁVY

Kľúčovou štúdiou zaoberajúcou sa krajinským zriadením na Slovensku je práca Ladislava Lipschera, ktorý pri priblížení príčin, ktoré prispeli k vzniku krajinského zriadenia, formuluje viaceré dôležité závery. Vzhľadom na tému tohto príspevku sú podstatné najmä nasledujúce tvrdenia: „*slovenské krídlo agrárnikov, ktoré bolo proti chystanému zavedeniu krajinského zriadenia*“³ a „*prísľub zavedenia krajinského zriadenia bol pre slovenských ľudákov tou platformou, na základe ktorej sa im ul'ahčilo zdôvodniť zmenu v ich politickej taktike*“ [12, s. 59, 63]. Predkladané závery evokujú, že agrárici boli rozhodne proti, ľudáci naopak museli reformu prezentovať ako úspech, ktorý by bez ich vstupu do vlády nebol možný, keďže potrebovali svojim voličom vysvetliť, prečo sa rozhodli vstúpiť do vlády so stranami, ktoré dovtedy neboli naklonené slovenskej otázke. Autor pri ich formulovaní vychádza z dvoch kľúčových článkov, ktoré samé o sebe potvrdzujú tieto závery. *Slovenský denník* priniesol 1.1. 1927 článok *Varujem*, kde zvolenský župan Juraj Slávik uvádzal viaceré dôvody, prečo nepovažuje novú reformu za vhodnú.⁴ Naopak, Andrej Hlinka v článku *Vstúpili sme do vlády* reformu vyzdvihoval, najmä poukázaním na to, že ňou Slovensko získa rovnocenné postavenie s Čechami a tiež osobu zemeľského (krajinského) prezidenta, ktorý bude mať viaceré kľúčové právomoci.⁵

1 Lipscher vo svojej práci túto polemiku tiež približuje, avšak pomerne stručne, čo neumožňuje komplexné pochopenie formovania ideí a názorov na krajinské zriadenie.

2 Neskôr, v 30. rokoch, došlo k malej zmene názvu zo *Slovenský denník* na *Slovenský deník* (pozri napr. *Slovenský deník* z 10.2. 1935). V skúmanom roku 1927 sa však jednotne používal názov *Slovenský denník*, preto aj táto štúdia bude používať toto označenie.

3 Neskôršie štúdie už toto tvrdenie síce čiastočne vyvrátili, najmä poukázaním na aktivity Milana Hodžu v prospech krajinského zriadenia, alebo zdôraznením, že len časť agrárnikov bola proti [14-16]. Ambíciou tejto štúdie je však ísť ďalej a zistiť, či boli Hodžove aktivity ojedinelým pozitívnym hlasom, alebo možno hovoriť o omnoho širšej podpore reformy štátnej správy agrárnikmi na stránkach *Slovenského denníka*.

4 „*Zemské sriadenie, ktoré by nastúpilo na miesto sriadenia župného, znamenalo by krajinskú centralizáciu, zanedbávanie periférii, chudobných... Rozhodovanie nemohlo by byť vedené znalosťou pomerov, lebo ani úradníctvo, ani zastupiteľstvo nemohlo by znať z vlastnej zkušnosti tak dokonale potreby a pomery i požiadavky všetkých krajov, na ktoré by sa ich právomoc rozprestierala.*“ *Varujem*. In *Slovenský denník*, 1.1. 1927, roč. 10, č. 1a, s. 3.

5 „*budeme mať zemeľského prezidenta, ktorý bude menovať všetkých administratívnych úradníkov. ... proti*

Na základe analýzy ďalších novinových článkov v denníku *Slovák* a *Slovenskom denníku* je však možné konštatovať, že tieto závery sú neúplné, keďže predstavujú názory agrárikov a ľudákov ako stabilné a jednotné. Realita pritom ukazuje, že vývoj názorov vo vnútri strán bol veľmi dynamický a zovšeobecňovanie preto nie je na mieste.

Skôr než pristúpime k analýze predmetných periodík, je potrebné aspoň rámcovo načrtnúť základnú politickú orientáciu oboch spomínaných strán – Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (členovia strany nazývaní ľudáci) a Republikánskej strany zemedelského a maloroľníckeho ľudu (nazývaní tiež agrárici). Hlavným aspektom politického programu ľudákov bola snaha o dosiahnutie politickej autonómie. Naopak, agrárici boli centralisti, teda názoroví oponenti ľudákov. To je aj hlavný dôvod výberu skúmaných periodík, keďže oba denníky reprezentovali názory strán s protichodnými postojmi.

Ak by šlo Hlinkovej slovenskej ľudovej strane o obhájenie svojho kroku prostredníctvom poukázania na získaný úspech, museli by byť v názoroch na prínos reformy verejnej správy konzistentní, minimálne by nemali verejne komunikovať prílišnú názorovú diverzitu. Počiatkom roka 1927 síce na stránkach denníka *Slovák* vyjadrili nádej vkladajú do novej reformy,⁶ zároveň však možno v tom istom čísle nájsť aj zárodoky skepticizmu spolu s triezvym uvedením si limitov, ktoré reforma aj pri tých najlepších úmysloch nedokáže prekročiť a z toho vyplývajúcim konštatovaním, že nemôžeme vnímať reformu ako to jediné, čo dokáže naplniť požiadavky Slovákov.⁷ V ďalšom čísle ale Andrej Hlinka nedal priestor pochybnostiam a rozhodne sa postavil za novú reformu.⁸ Túto názorovú jednotnosť ale hneď vzápätí naruša séria článkov, ktoré sú minimálne veľmi obozretné voči reforme štátnej správy, ak nie otvorene kritické. Na reformu nahliadali po skúsenostiach so župným zriadením s nevoľou, dokonca odmietavo, uvedomujúc si, že politickú autonómiu ňou Slovensko získať aj tak nemôže, jedine administratívnu.⁹ Reforma bola označená termínom trójsky kôň, pretože mala podľa nich slúžiť len na prilákanie ľudákov do vlády, sľubujúc niečo, čo v skutočnosti nedoručí.¹⁰ Táto rétorika len akéhosi ústupku je pozorovateľ-

jeho vetu nebude na Slovensku úradník, poštár, alebo železničiar vymenovaný. ... Ideme z boja ako víťazi. Zasiľali sme semeno autonómne. ... Na druhý týždeň uvidí svetlo sveta návrh na reorganizáciu štátnej správy, z ktorej výjde Slovensko ako právny celok rovnocenný s Čechami. ... Môžeme povedať, že dobrý boj sme bojovali, Slovensko zachovali, autonómiu zeme zachránili.“ Vstúpili sme do vlády. In *Slovák*, 18.1. 1927, roč. 9, č. 1, s. 1.

6 „Vedľa prezidentských volieb a s nimi v súvislosti je najväčšou udalosťou nového roku prevedenie reorganizácie verejnej správy. ... má byť základom upravenia pomerov medzi Českom a Slovenskom.“ 1927. In *Slovák*, 1.1. 1927, roč. 9, č. 1, s. 1.

7 „Štátnu moc nemožno ale úplne prepustiť autonómnejmu sväzku, zostanú vždy štátne záležitosti, ktoré majú význam celoštátny a ktoré sa len spoločnou silou môžu uplatniť. Takéto záležitosti aj pri najširšej samospráve môžu byť len centrálnou vládou a štátnymi orgánmi vybavované. ... preto jednanie nemožno obmedziť len na to, že aký obsah autonómie sa má zaistiť, ale čo je hádam ešte dôležitejšie, akým spôsobom si zaistia Slováci účasť na výkone tej štátnej moci, ktorá zostane v rukách Pražskej vlády. ... Nebola by to ešte tá správa ideálna, nášmu národnému životu úplne vyhovujúca samospráva, ale predsa by bola viac ako nič.“ Aká samospráva je potrebná Slovensku? In *Slovák*, 1.1. 1927, roč. 9, č. 1, s. 3.

8 „my autonomisti, a to v plnom slova smysle, my sme zásadne za krajinskú autonómiu. My sme za celok a celistvosť Slovenska. My chceme mať slovenský krajinský snem so zodpovedným reprezentantom, ktorý by mal právo vymenovať, riadiť, spravovať úradníkov.“ Na ceste ku konečnému cieľu. In *Slovák*, 3.1. 1927, roč. 9, č. 2, s. 3.

9 „Slovensko malo by teda po štyroch rokoch padnúť za obeť novému pokusu, novému centralistickému experimentu českému. Avšak páni pražskí sa tento raz asi prerátajú so svojim návrhom. Ich plány stroskotajú na odpore Slovenska, ktoré ďalšie experimenty už neznesie. ... Nie s touto myšlienkou nevedeli by sme sa nijako spriatelíť. ... A to vyslovene prizvukujeme! To chce byť len reforma verejnej správy, a nie autonómia. ... Slovensko trpelo a trpí dosť. Novým experimentom ho vystaviť bolo by vinou...“ Nová komasácia na Slovensku? In *Slovák*, 8.1. 1927, roč. 9, č. 5, s. 1.

10 „Praha započala o veľa múdrejšiu taktiku lákaním ľudovej strany do vlády a sľubovaním „autonómie“ ... chce Praha zaviesť novú reformu štátnej správy: nevyhovujúci, ba nebezpečný obsah v krásnom, vábi-

ná aj pri iných textoch.¹¹ *Slovák* sa dokonca neobmedzil len na publikovanie vlastných názorov, ale uverejnil aj názory ľudí mimo strany. Zaujme pohľad amerických Slovákov, ktorí v súvisi so sľubovanou zemskou (krajinskou) autonómiou písali,¹² že: „*je to autonomia bez autonomie a trochu ešte horšia, bo za ňu Slováci môžu zaplatiť svojim národným životom. ... je to inštitúcia v službe centralizmu.*“¹³ Nájďme však aj text, ktorý na jednej strane pôsobí rovnako odmietavo, uvedomujúc si, že skutočne môže ísť o „danajský dar“, no zároveň vo svetle neskorších udalostí implikuje, že presadenie krajinského zriadenia je zásadným výdobytkom. „*My vydržíme do konca. Buďto pôjdeme do vlády čestne a so zásadnými výdobytkami, alebo pôjdeme do opozície a budeme aj ďalej vydobyvať Slovensko pre Slovákov. Nás dar nesvedie, ani hrozba neskloní.*“¹⁴ Mohlo by sa zdať, že ľudáci sa na jednej strane snažili o zachovanie opozičnej rétoriky, na druhej strane si pripravovali pôdu pre neskoršie obhájenie svojho vstupu do vlády. Avšak aj po vstupe ľudákov do vlády (odohral sa 15.1. 1927) neprestávala kritika novej reformy.¹⁵ Navyše zdôvodnenie tohto ich rozhodnutia stavia do centra obhajoby niečo úplne iné. „*Znamená predovšetkým, že stali sme si bližšie svojho nepriateľa – aby posavadný boj náš bol úspešnejší. ... neznamená zrieknutie sa programu svojho autonomistického, ... Vstupom našim do vládnej väčšiny úsilie svoje po uskutočnení autonomistického programu len rozširujeme, ... Vnikáme totiž do ministerskej rady...*“¹⁶ Vstup do vlády, na základe tohto článku, nebol motivovaný príslubom krajinského zriadenia, ale vytvorením lepšej pozície pre ďalšie snahy o vyriešenie slovenskej otázky. To neskôr deklaroval aj politik Jozef Buday, že vstup bol motivovaný najmä vydobytím dobra pre národ slovenský,¹⁷ nie získanými výdobytkami.¹⁸ Rozsiahla kritika pripravovanej reformy, spolu s absenciou zdôrazňovania získaných výdobytkov v súvislosti so vstupom do vlády ukazujú, že krajinské zriadenie v argumentácii ľudákov nezastávalo tak podstatné miesto, ako to je prezentované v neskoršej odbornej literatúre. Vstupom do vlády síce kritika reformy neprestala, ale začali sa častejšie objavovať články, ktoré formulovali očakávania ľudákov. Zdá sa, že ľudáci odmietali vytvorenie krajinského zriadenia v takej forme, kde by malo len o trochu vyššie právomoci, ako župy. Naopak, malo byť poslednou správnu inštanciou celokrajinskej správy, inak bude len akousi predĺženou rukou pražského centralizmu.¹⁹

vom rúchu „krajinského zriadenia“.“ Trojanský kôň. In *Slovák*, 9.1. 1927, roč. 9, č. 6, s. 1.

11 „*Lenže poslanci Hlinkovej strany nie sú tí, ktorí za osobné, nízke výhody by vedeli v najvýhodnejšom čase zapredať zásady, na ktoré 8 rokov čaká Slovensko, jako za vykúpením. ... V tento čas sa má rozriešiť..., či sa Slovensko pre štát náš získa, alebo či po malom ústupku ešte tuhšie sa má postaviť do boja za celé právo národa...*“ Kedyby sa byl po převratu zřídil snem a zemský výbor na Slovensku. In *Slovák*, 12.1. 1927, roč. 9, č. 8, s. 1.

12 V celej štúdii, v záujme zachovania autenticity, uvádzame doslovný prepis citovaných zdrojových dokumentov.

13 Americkí Slováci proti vstupu ľudovej strany do vlády. In *Slovák*, 11.1. 1927, roč. 9, č. 7, s. 1.

14 Slovensko sa nesmie sklamať v ľudákoch. In *Slovák*, 13.1. 1927, roč. 9, č. 9, s. 1.

15 „*Nech sa nenazdávajú národní demokrati a iné strany české, že ľudová strana teší sa návrhu na verejnú správu, ako cigáň slepému koňovi. ... otvorene povieme i teraz: nám projekt na organizovanie verejnej správy nevyhoví. Že ho však jednako prijímame, činíme to v povedomí, že prijímame, ak ju prijímame, len prvú splátku na pittsburghskú zmenku. Prehlasujeme to urbi et orbi, aby každý počul, kto má uši...*“ Na nových cestách! In *Slovák*, 19.1. 1927, roč. 9, č. 14, s. 1.

16 Na nových cestách! In *Slovák*, 19.1. 1927, roč. 9, č. 14, s. 1.

17 „*tento krok využili, ba výlučne k dobru drahého národa slovenského, ktorému pomôcť je našim jediným cieľom.*“ Čomu nás učí vstup do vlády a čo čakáme od neho? In *Slovák*, 29.1. 1927, roč. 9, č. 23, s. 1.

18 „*Jedno je isté: výdobytky samé, hoci sú i cenné, neboly dostatočnou pohnútkou nášho vstupu do vlády.*“ Čomu nás učí vstup do vlády a čo čakáme od neho? In *Slovák*, 30.1. 1927, roč. 9, č. 24, s. 1.

19 „*Nové krajinské zastupiteľstvo, tak ako ho Praha chce mať, nebude ňou (poslednou správnu inštanciou – pozn. aut.), vyjmúc niektoré administratívne drobničny ... Treba vybudovať správu Slovenska tak, ako si to praje princíp samosprávy. ... Krajinský snem a tomu zodpovedný výkonný aparát je tou cestou, ktorou musí kráčať vývoj správy Slovenska, ináč bude ona iba maskou, novým rúchom prišerného „jazdca bez*

Ako sme spomínali, počiatkom roka 1927 si ľudáci dobre uvedomovali, že reforma nemôže priniesť politickú autonómiu. Napriek tomu táto požiadavka aj naďalej ostávala živá, napríklad požadovaním krajinárskeho zákonodarstva²⁰ alebo toho, aby členovia krajinárskeho snemu neboli dosadzovaní vládou.²¹ Avšak už o pár dní neskôr minister Gažík na stretnutí širšieho výkonného výboru Hlinkovej slovenskej ľudovej strany v Ružomberku informoval, že 1/3 členov zastupiteľstva bude menovaná a tento referát bol „*prijatý so živým súhlasom*.“²² Ide o ďalší zo série ústupkov, ktoré v tomto období sprevádzajú celý vývoj názorov a očakávaní ľudákov na reformu. Najprv niečo rozhodne deklarovali, následne však od toho ustúpili s konštatovaním, že síce nie sú spokojní, ale že predsa ide o malý krok vpred, aj keď nie tak veľký, aký by chceli.²³ Svetlo do tohto nejasného počínania vniesol poslanec Buday, keď priblížil priebeh rokovaní ohľadom reformy. Spomínal, že ľudáci od začiatku vedeli, že sa reforma nerobí kvôli nim.²⁴ Preto síce chceli z toho čo najviac vytážiť, ale dopredu pravdepodobne počítali s tým, že väčšinu požiadaviek sa nepodarí zrealizovať, a preto boli ochotní z nich postupne ustupovať. Preto ich cieľom bolo „*aspoň zárodoky politickej autonómie vložiť do návrhu zákona*.“²⁵

V prípade agrárnikov si najprv treba zodpovedať otázku, či boli skutočne voči novej reforme kritickí. Vyššie spomínaný článok *Varujem*, ktorý je rozhodne kritický, nebol jediným, ktorý hodnotil pripravovanú reformu negatívne. Napríklad Karol Laštovka nepokladal centralizáciu správy Slovenska do Bratislavy za vhodnú, pretože tým vraj iné mestá stratia možnosť stať sa centrom kraja.²⁶

Slovenský denník ale zároveň na iných miestach priniesol pozitívnejší pohľad. Vyzdvihovala sa najmä decentralizácia, ktorú od novej reformy očakávali, spolu s odstránením správneho dualizmu, ktorý je z hľadiska hospodársko-finančného pre Slovensko škodlivý. Tento postoj čiastočne vysvetľovali kritikou župného systému, ktorý decentralizáciu nepriniesol a tým neumožnil nižším inštanciam vykonávať úlohy, ktoré by inak vykonávať dokázali, čo znižovalo efektivitu župných úradov. Preto považovali novú reformu za prínosnejšiu. Rovnako zaujme zvýraznenie toho, že reformou sa vyhovie želaniam zemí po autonómii.²⁷ Tieto volania po decentralizácii a vyzdvihovanie autonómnych možností reformy

hlavy“, *pražského centralizmu*.“ Jazdec bez hlavy. In *Slovák*, 21.1. 1927, roč. 9, č. 16, s. 1.

20 „*Jedine krajinárske zákonodarstvo môže uplatniť vôľu obyvateľstva demokraciu, zdravý vliv strán a zne- možniť zpolitizovanie verejnej správy nebezpečnú otravu to verejného života*.“ Reforma správy a demokracia. In *Slovák*, 28.1. 1927, roč. 9, č. 22, s. 1.; Zaujímavé ju, že *Slovenský denník* už dva dni predtým priniesol informáciu, že správa nebude politikou. Avšak tu sa javí, že v denníku *Slovák* to nechcú prijať ako hotovú informáciu, ale stále dúfajú, že to tak nebude. Nová správa. In *Slovenský denník*, 26.1. 1927, roč. 10, č. 20, s. 1.

21 „*Pri zavedení krajinárskej správy hájila ľudová strana stanovisko, aby krajinárska autonómia bola au- tonómiou skutočnou. Aby neboli do tzv. krajinárskeho snemu dosadení volení členovia vládou...*“ Lidáci na Slovensku a v Čechách. In *Slovák*, 26.1. 1927, roč. 9, č. 20, s. 1.

22 Autonomie sa nikdy nezriekneme. In *Slovák*, 5.2. 1927, roč. 9, č. 28, s. 1.

23 „*Predseda Hlinka nevidí v tomto návrhu uskutočnený náš program a znamená on len krok vopred, zna- mená určitý záblesk autonómie*.“ Autonomie sa nikdy nezriekneme. In *Slovák*, 5.2. 1927, roč. 9, č. 28, s. 1.

24 „*Hneď pri nastolení tohto návrhu (o organizácii krajinárskej politickej správy, pozn. aut.) o jednom sme boli istí: návrh zákona sa nerobí k vôli k nám, ale k vôli historickým zemiám, aby doterajší spôsob ich admi- nistrácie mohol byť zachovaný a predsa bola zunifikovaná administrácia v celej republike*.“ Čomu nás učí vstup do vlády a čo čakáme od neho? In *Slovák*, 30.1. 1927, roč. 9, č. 24, s. 1.

25 *Slovák*, 30.1. 1927, roč. 9, č. 24, s. 1.

26 Profesor dr K. Laštovka o zemskom sriadení. In *Slovenský denník*, 22.1. 1927, roč. 10, č. 17, s. 1-2.

27 „*Ide sa totiž prikrčiť k opravdovej decentralizácii, ktorá by vyhovelá tak želaniam zemí po autonó- mii, ako i zaviedla jednotný správny systém celostátny. ... Obidva tieto rozdiely musia padnúť, keď má byť odstránený dosavadný zmätok a i hospodársko-finančné poškodzovanie Slovenska, ktoré zapríčiňuje nejednotné prevádzanie zákonov so strany úradov. ... pražské ministerstvá proti všetkému modernému duchu a zdravému rozumu stiahly na seba i také záležitosti (v župnej reforme, pozn. aut.), ktoré dobre by sa mohli konečne vybaviť v inštanciách nižších. ... Najväčšou snahou predbežne musí byť odrakúšitiť*

sú prekvapivé, najmä vzhľadom na centralistickú orientáciu agrárnej strany. Dôležité však je, že najmä požiadavka odstránenia dualizmu a decentralizácia sú opakujúcimi sa motívmi, pričom argumentácia stavia najmä na motivácii hospodárskeho pozdvihnutia Slovenska, ktoré je finančne poškodzované v dôsledku správneho dualizmu, teda nie na národnostných otázkach. Z tohto hľadiska je preto pripravovaná reforma vnímaná v pozitívnom svetle, navyše sa pridáva aj motív dosiahnutej dohody s ľudákmi, ktorú považujú za obrovský úspech.²⁸ Reformu dokonca označili názvom „*dobré dielo*“ a vyzvali aj ostatných novinárov k šíreniu zistenej pravdy.²⁹ Unifikácia verejnej správy bola dokonca vnímaná ako tak pozitívny element novej reformy, že vyváži, aj napriek jej chybám a nedostatkom, všetky výhody župného systému.³⁰ Konštatovali, že nie je podstatná forma, ale obsah novej reformy, či bude verejná správa spoľahlivá, rýchla...³¹ Hospodársky prínos reformy ale nebol vnímaný len z hľadiska unifikácie správy, ale aj z hľadiska vytvorenia väčšieho samosprávneho celku (krajiny), ktorý by mal zvládať aj finančne náročnejšie úlohy (výstavba komunikácií...), na ktoré župy nestačili.³² Nedá sa ale jednoznačne povedať, že by prostredníctvom vyzdvihovania pozitív nového zriadenia považovali župné zriadenie za horšie. Otvorene deklarovali, že aj župné zriadenie malo svoje výhody, ale že to nie je dôvod na to, aby sa nová reforma odmietla.³³ Celkovo možno zhodnotiť, že pripravovaná reforma bola v sledovanom období hodnotená slovenskou vetvou agrárnikov dominantne pozitívne, s dôrazom na prínos decentralizácie pre hospodárske pozdvihnutie Slovenska. Tvrdenie, že slovenská vetva agrárnikov reformu odmietala, preto nie je úplné, ale založené len na selektívne vybraných textoch.

Je nutné predstaviť aj pohľad agrárnikov na otázku autonómie vo vzťahu k reforme verejnej správy. Ako sme zmienili, *Slovenský denník* v úvode roka 1927 medzi prínosmi novej reformy spomenul aj to, že by došlo k vyhoveniu želaniam zemí po autonómii. Toto konštatovanie samé o sebe by ešte veľa neznamenal, avšak v tom istom článku dodávajú, že: „*Ukrutne blúdia tí (hlavne ľudáci!), ktorí zavrhnúť d'alekosiahle autonómne možnosti, dané týmto zákonom...*“³⁴ Z tohto izolovaného článku by sa mohlo zdať, že agrárici obhajovali prínos novej reformy aj v oblasti boja za autonómiu. Pri bližšom pohľade

a odmaďarizovať sa i duchom a konečne odpražšitiť našu správu.“ Zemská správa. In *Slovenský denník*, 9.1. 1927, roč. 10, č. 6, s. 1.

28 „nejednotná správa (dualizmus) v celom štáte poškodzuje štát a hlavne zase Slovensko a to i finančne. Preto viackrát to zdôraznili i župani na poradách. ... V docielenom smieri štát získava jednotu ver. správy, hoci dľa zemí decentralizovanej, odhliadnuc od ohromného politického významu nastúpenej cesty dohody s ľudákmi.“ Slovensko zemou. In *Slovenský denník*, 20.1. 1927, roč. 10, č. 15, s. 1.

29 „je tedy povinnosťou poctivého novinára slovenského ... aby pravdu, ktorú zistil, povedal i verejnosti a pomohol dobrému dielu k úspechu.“ Dobré dielo. In *Slovenský denník*, 22.1. 1927, roč. 10, č. 17, s. 1.

30 „Viackrát i na županských poradách bolo zdôraznené, že župný systém je dobrý a osvedčil sa a že ťažkosti zapríčiňuje len trvajúci správny dualizmus český a slovenský. ... Slovensko je poškodzované i finančne. ... nový zemský systém ... môže byť v celku tiež dobrý.“ O reforme verejnej správy. In *Slovenský denník*, 23.1. 1927, roč. 10, č. 18, s. 2.

31 „Nám republikánom nezáleží na mene, či sa správa menuje a riadi dľa zemského a či dľa župného vzoru, nám ide o to, aby verejná správa bola jednoduchá, rýchla, spoľahlivá a lacná.“ Nová správa. In *Slovenský denník*, 26.1. 1927, roč. 10, č. 20, s. 1.

32 „na mieste župnej samosprávy širokej síce, ale predsa na veľké úkoly nedostačujúcej, ideme povolať k veľkým činnostiam zemské zastupiteľstvo. ... Zem ... môže ľahko prevziať na seba nielen starosť o dosavádny župný majetok, ale i rozvinúť ďaleko bohatšiu príslušnosť v záležitostiach najširších (komunikácie a to i železnice, verejné stavby a iné)...“ Okresy a zeme v činnosti. In *Slovenský denník*, 29.1. 1927, roč. 10, č. 23, s. 2.

33 „My sami sme veľmi často vysvetľovali v našom časopise výhody župného sriadenia, to však neznamená ešte, že by zemské sriadenie muselo byť tak zlé, že by ho bolo treba hodiť po stôl i vtedy, keď je tu možnosť konečne v celej republike previesť jednotné administrovanie všetkých území. Forma nie je obsah. A hlavný je predsa obsah.“ Keď si socialista prihríeva polievočku... In *Slovenský denník*, 5.2. 1927, roč. 10, č. 29, s. 1.

34 Zemská správa. In *Slovenský denník*, 9.1. 1927, roč. 10, č. 6, s. 1.

však zistíme, že zvyrazňovanie získania autonómie v ďalších číslach nie je prítomné, práve naopak. Vo februári sa postavili rozhodne proti politickej autonómii.³⁵ Napokon, paradoxne, obvinili ľudákov z využívania autonómie, vo vzťahu k reforme, ako agitačného hesla.³⁶ Tento izolovaný incident (keďže inak sa agrármici v tomto období vyjadrovali vo vzťahu k ľudákom veľmi zmierlivo, až priateľsky)³⁷ ukazuje, že na pozadí tejto netradičnej spolupráce stále prebiehal politický súboj. Je možné, že v prípade tejto radikálnej zmeny rétoriky nešlo o nič iné, ako o slovný kalkul s účelom vytvoriť nátlak na ľudákov, aby súhlasili so vstupom do vlády.

ZÁVER

Ľudáci napriek uvedomeniu si, že reforma verejnej správy nedokáže, ani pri najväčšej ústretovosti, naplniť v úplnosti ich požiadavky politickej autonómie, zistili, že je nutné zmierniť svoje výhrady (aj keď ani po vstupe do vlády neprestali) a tiež postupne aj očakávania a za účelom dosiahnutia vytúženého cieľa – autonómie, postupovať po etapách, keďže z opozície toho veľa nedosiahli. Toto uvedomenie pravdepodobne vyústilo v citovaný Hlinkov článok *Vstúpili sme do vlády*, v ktorom napriek početnej predchádzajúcej kritike reformy zaznieval optimizmus z toho, aký posun prinesie v boji za vyriešenie slovenskej otázky. Je preto nesprávne celé toto obdobie interpretovať len na základe tohto izolovaného článku, lebo sa v ňom neodráža celá šírka vývoja názorov (častokrát protichodných) a očakávaní, ktoré sa vo vnútri strany vyskytovali. Je otázne, do akej miery možno tieto zmeny rétoriky pripísať snahe zdôvodniť zmenu názoru vo vzťahu k voličom, alebo či skôr nešlo o potrebu spätne presvedčiť samých seba o správnosti tohto neľahkého politického rozhodnutia (ktoré učinili napriek uvedomovaniu si vážnych obmedzení a nedostatkov reformy). Napokon, na základe analýzy článkov sa ukazuje aj tretia možnosť, podľa ktorej je možné aj to, že úprimne verili v svoje schopnosti zásadne ovplyvniť finálne znenie reformy, aby čo najviac prispela slovenskej veci. Ako najpravdepodobnejšie sa preto ukazuje, že išlo o kombináciu minimálne týchto troch dôvodov, ktoré stáli za nejednotnými názormi na reformu. Zároveň si ale celý čas dobre uvedomovali, že reforma nie je znakom dobrej vôle k ich strane, ale skôr politickým kalkulom a preto aj vstup do vlády vnímali nie ako dôsledok prisľúbenej reformy, ale ako možnosť vytvoriť si lepšiu pozíciu na boj za slovenskú vec. Reforma sa tak ukazuje iba ako akýsi bonus, potencialita získať niečo navyše, nie hlavný dôvod. Je tak na mieste konštatovať, že vo svetle dobových dokumentov tvrdenie, že ľudáci museli vydávať reformu verejnej správy ako úspech, aby obhájili pred voličmi svoje rozhodnutie vstúpiť do vlády, pôsobí ako neúplné a príliš zovšeobecňujúce, nezohľadňujúce celé spektrum odlišných vyjadrení, názorov a pohľadov.

Aj v prípade agrármikov nachádzame, podobne, ako pri ľudákoch, názorovú diverzitu. Reflexia pripravovanej reformy, v sledovanom období, bola ale v ich podaní viac vecná a stabilnejšia (radikálna zmena názorov alebo ústupky od pôvodných očakávaní, ako pri ľudákoch, nie sú v takej miere prítomné), kontinuálne vyzdvihujúca najmä hospodársky prínos plynúci z unifikácie štátnej správy a tiež decentralizáciu (ktorej zdôrazňovanie je vzhľadom na politický program agrármikov prekvapivé). Napriek tomu sa ale úplne nevyhli vyjadreniam, ktoré boli skôr taktické, než plynúce z úprimnej snahy nájsť to najlepšie možné riešenie pre republiku.

Zmapovanie celkového vývoja nám tak ukázalo, že organizácia politickej správy je akousi chrbticou štátu, ktorá potrebuje stabilitu, a preto sa nemôže tak ľahko a často meniť, ako obyčajný zákon. Tým sa vysvetľuje rozsiahla diskusia a názorová diverzita, aj vo vnútri strán, ktorá predchádzala prijatiu predmetného zákona o organizácii politickej správy, keďže tak podstatné rozhodnutie musí nevyhnutne

35 „s názorom na politickú autonómiu, nič nepovedajúcu, úplne sa rozchádzame. Zostaňme predbežne pri tom, čo nám prináša zemské sriadenie...“ Tá autonómia! In *Slovenský denník*, 6.2. 1927, roč. 10, č. 30, s. 1.

36 „preto autonómia pre Slovensko bola iba agitačným, síce účinným, ale demagogickým heslom.“ Nová správa. In *Slovenský denník*, 26.1. 1927, roč. 10, č. 20, s. 1.

37 Na stránkach Slovenského Denníka môžeme napríklad nájsť mnoho článkov reflektujúcich vstup ľudákov do vlády, často citovaných z iných periodík, selektívne vybraných tak, že sú zásadne pozitívne. Pozri napr. Hlasy novín o vstupe ľudovej strany do vlády. In *Slovenský denník*, 18.1. 1927, roč. 10, č. 13, s. 3.; Maďari o vstupe ľudákov do vlády. In *Slovenský denník*, 27.1. 1927, roč. 10, č. 21, s. 3.

sprevádzať opatrné zvažovanie výhod a nevýhod, čo sa prenieslo aj na stránky politickej tlače dvoch najvýznamnejších politických subjektov na Slovensku – Hlinkovej slovenskej ľudovej strany a Republikánskej strany zemedelského a maloroľníckeho ľudu. Zároveň ale možno konštatovať, že polemika sa neobmedzila len na vecné hodnotenie návrhu, ale zrkadlila aj sledovanie vlastnej politickej agendy.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] MIKUŠ, Dalibor. Modely verejnej správy na území Slovenska v rokoch 1918-1938. In *Online vzdelávanie vo verejnej správe v čase pandémie*. Trnava: Fakulta sociálnych vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2020, s. 103-116. ISBN 978-80-572-0091-8.
- [2] GURŇÁK, Daniel. Regionálno-geografické špecifiká vývoja administratívneho členenia územia Slovenska. In *Regionálne dimenzie Slovenska*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, s. 129-168. ISBN 978-80-223-3725-0.
- [3] KONEČNÝ, Stanislav, HALÁSZ, Ivan. *Dejiny verejnej správy*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2024. ISBN 978-80-574-0377-7.
- [4] TIŠLIAR, Pavol, ŠPROCHA, Branislav. Okresné zriadenie na Slovensku v rokoch 1918 – 1945 – územný a správny vývoj. In *Populačné štúdie Slovenska 17*. Bratislava: Muzeológia a kultúrne dedičstvo, 2024, s. 71-95. ISBN 978-80-89881-31-4.
- [5] VOLKO, Viliam, KIŠ, Miloslav. *Stručný prehľad vývoja územného a správneho členenia Slovenska*. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR, 2007. ISBN 80-8055-387-4.
- [6] HUBENÁK, Ladislav. *Právne dejiny Slovenska do roku 1945, II. diel*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2002. ISBN 80-8055-530-3.
- [7] SIVÁK, Florián a kol. *Slovenské a České dejiny štátu a práva v rokoch 1918 – 1945*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1998. ISBN 80-223-1279-7.
- [8] VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel. *Právní dějiny na území Slovenska*. Ostrava: Key publishing, 2007. ISBN 978-80-87071-43-4.
- [9] FERENČUHOVÁ, Bohumila, ZEMKO, Milan a kol. *V medzivojnovom Československu 1918 – 1939: Slovensko v 20. storočí*. Bratislava: Veda, 2012. ISBN 978-80-224-1199-8.
- [10] KOVÁČ, Dušan. *Dejiny Slovenska*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-899-0.
- [11] LETZ, Róbert. *Slovenské dejiny IV, 1914-1938*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2010. ISBN 978-80-8119-028-5.
- [12] LIPSCHER, Ladislav. Krajinské zriadenie na Slovensku v rokoch 1928–1939. In *Historický časopis*. 1963, roč. 11, č. 1, s. 55-88.
- [13] ŠUCHOVÁ, Xénia. Zavedenie krajinského zriadenia na Slovensku roku 1928: kompetencie a prvé rozpočty. In *Historický časopis*. 1997, roč. 45, č. 3, s. 487-510. ISSN 0018-2575.
- [14] SCHELLE, Karol. *Vývoj veřejné správy na území českých zemí a Slovenska*. Bratislava: Východoeurópska agentúra pre rozvoj, 2011. ISBN 978-80-970836-0-1.
- [15] HANULA, Matej. *Za roľníka, pôdu a republiku : slovenskí agrárenici v prvom polčase I. ČSR*. Bratislava: Prodama, 2011. ISBN 978-80-89396-17-7.
- [16] ZEMKO, Milan. Začiatok a koniec jedného koalíčného partnerstva. (K vzťahu medzi Milanom Hodžom a jeho agrárnou stranou a Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou v rokoch občianskej koalície). In PEKNÍK, Miroslav (ed.). *Milan Hodža a agrárne hnutie*. Bratislava: Ústav politických vied SAV, 2008. ISBN 978-80-224-1016-8.

DOBOVÁ TLAČ

Slovák, 1927.

Slovenský denník, 1927.